

Postboks 1301
N-8602 MO

Fylkesmannen i Oppland
Serviceboks
2626 LILLEHAMMER

Deres ref:
2005/7208 432.1 JKA

Vår ref:
\grott. Breheimen \2006-1

Dato:
13. mars 2006

BREHEIMEN-MØRKRISDALEN. UTTALELSE TIL VERNEPLANARBEID

Norsk Grotteforbund (NGF) v/undertegnede viser til deres brev av 18.11.2005:
Breheimen-Mørkrisdalen: Melding om

- 1) oppstart av planarbeid etter naturvernlova
- 2) konsekvensutgreiing etter plan- og bygningslov

Norsk Grotteforbund ønsker herved å gi uttalelse/innspill til dette verneplanarbeidet. Vår uttalelse er delt i 4:

1. Karst- og grotteforekomster innenfor verneplanområdet.
2. Vernebestemmelser.
3. Forhold som gjør norske grotter verneverdige.
4. NGFs uttalelse til arbeidet med verneplan for Breheimen-Mørkrisdalen.

Karst og grotteforekomster innenfor verneplanområdet.

Grotter og karst dannes i kalkførende bergarter, i Norge nesten utelukkende i kalkspatmarmor. I områder med kalkspatmarmor er det alltid muligheter for å finne nye, verdifulle grotter og karstforekomster. I Sør-Norge finnes det relativt lite kalkførende bergarter. Innenfor det aktuelle verneplanområdet finnes det imidlertid en stripe med marmor (kalkstein og kalkskifer) i Dummdalen sørvest for Bøvertun, se vedlagte kart fra www.geonorge.no. Dummdalen inneholder både karstlandskap og kalksteingsgrotter, noen kjente og helt sikkert flere ukjente. Kunnskapen om karstforekomster og grotter i Dummdalen er, som for andre områder i Norge, lite strukturert og spredt på flere tilfeldige personer. Grottene i Dummdalen er bl.a. beskrevet i artiklene *Nye grotter i Dummdalen* fra Norsk Grotteblad nr. 3-4 1977 (kopi vedlagt) og *An Introduction to the Caves and Karst of Dummdalen* (kopi vedlagt). Fra Hans Øivind Aarstad (tlf: 91778747, epost: hans-ovind.aarstad@telenor.com) har undertegnede fått denne rapporten om funn i ei grotte i Dummdalen sommeren 2004:

"... å grave ut denne grotta, som fikk navnet *Bjønnhølet*. Etter noen timer ble vi var ei stor hjørnetann, 7x2/0,9x1,5/0,7cm, som stakk opp av sedimentene! Etter forsiktig sikting av all utgravet masse dukket to hjørnetenner opp + en jeksel og noen benfragmenter. Vi stoppet all videre utgraving, og jeg har bedt dem om IKKE grave mer i grotta, før ... & co får sjekket opp"

NGF mener at det i forbindelse med verneplanarbeidet trengs en fullstendig kartlegging og undersøkelse av grotte- og karstforekomstene i Dummdalen (og ev. andre steder innenfor det foreslåtte verneområdet).

Vernebestemmelser.

NGF mener det er viktig med gode vernebestemmelser som gir grottene i verneområdet effektiv beskyttelse mot ødeleggelse. Bestemmelsene må gjelde både inne i selve grotta, i åpningen og i området utenfor som det er naturlig å se sammen med grotta.

Norsk Grotteforbund gir sin uttalelse i denne saken med bakgrunn i våre vedtekter (se: www.speleo.no/vedtekt.htm) og i vedtak på årsmøtet i 1992.

Norsk Grotteforbunds vedtekter.

Norsk Grotteforbund har grottevern som en del av sitt formål. I vedtektenes §3 FORMÅL står det: "NGF skal generelt virke for:

- ...
- Grottevern.
- ..."

I vedtektenes §4 GROTTTEETIKK står det:

"NGF og NGFs medlemmer forplikter seg til:

- Å verne alle grotter mot miljøfremmed ferdsel, og å begrense ferdselen i sårbare grotter.
- Å følge lover og regler som gjelder for fredede grotter. Disse lover og regler skal være retningslinjer for ferdsel alle grotter, enten de er fredet eller ikke."

Vedtak på Norsk Grotteforbunds årsmøte i 1992.

Til årsmøtet i Norsk Grotteforbund i 1992 hadde et utvalg, det såkalte Grottevernutvalget, lagt frem 2 forslag til avstemming. Det første forslaget gjaldt vernepolitiske uttalelser. Forslaget var som følger (gjengitt fra Norsk Grotteblad nr. 25) og ble enstemmig vedtatt:

1. *Årsmøtet i Norsk Grotteforbund (NGF) mener at det haster med å få utarbeidet, vedtatt og gjennomført en verneplan for grotter. I påvente av verneplanen anbefaler årsmøtet at myndighetene snarlig iverksetter midlertidig vern av de mest sårbare grotteforekomstene.*
2. *NGF går inn for at et utvalg av de mest verneverdige og sårbare grotteforekomstene blir stengt for all ferdsel, herunder også for NGF's medlemmer. Enkelte unntak, f.eks. for vitenskapelige undersøkelser, kan forekomme. I tillegg vernes et utvalg av andre grotter. Ferdsl i disse kan tillates etter nærmere retningslinjer.*
3. *NGF forventer å få være med i diskusjonen om hvilke grotter som skal vernes i en verneplan og om vilkårene i verneplanen."*

Grotter og karst innenfor et eksisterende verneområde er beskyttet mot veiutbygging, oppdemming, steinbrudd og andre fysiske inngrep. Men i hvilken grad vernet gir beskyttelse mot ødeleggende ferdsel er etter det NGF forstår, avhengig av type vern, geografisk område, vernebestemmelser m.v. Som eksempel nevnes følgende fra kapittel IV i den eksisterende verneforskriften for Saltfjellet nasjonalpark:

Om landskapet:

- 1.1 *.... Det er forbudt å bryte løs stein, mineraler eller fossiler, det samme gjelder uttak av slikt materiale for salg. Grotter og karstforekomster er vernet mot naturinngrep og beskadigelse av enhver art. Det er forbudt å fjerne materiale eller forekomster fra grottene.*

Denne bestemmelsen er helt i tråd med Norsk Grotteforbunds vedtekter og vi ønsker at denne bestemmelsen tas med i vernebestemmelsene for verneområdet/verneområdene i Breheimen-Mørkrisdalen.

I verneforskriftens kapittel 6, *Om ferdsel og annen aktivitet*, står:

- 6.1 *Fylkesmannen kan gi tillatelse til turlagsvirksomhet, naturguiding m.v. Det samme gjelder arrangementer av lokale reiselivsbedrifter, lag og foreninger, og vitenskapelig eller pedagogisk virksomhet som drives fra universitet, skoler eller andre institusjoner og som ikke strider mot vernebestemmelsene.*
- 6.2 *Fylkesmannen kan fastsette nærmere bestemmelser om ferdsel i parken dersom verneformålet gjør det nødvendig.*

Med henvisning til punkt 6.2 kan det se ut som om at myndighetene kan utarbeide en forskrift som begrenser eller stopper all ferdsel i ei grotte, dersom den inneholder sjeldne og sårbare forekomster. Innholdet i en slik forskrift må sendes på høring slik at grunneier, berørte personer og foreninger kan gi sitt syn. NGF mener at verneforskriftene for Breheimen-Mørkrisdalen bør inneholde et krav om at organiserte, offentlige turer gjennom de mest verneverdige og spesielle grottene må godkjennes av vernemyndighetene. Vi mener at eksisterende verneforskrift for Saltfjellet nasjonalpark åpner for innføring av et slikt krav og at prinsippet altså er akseptert.

I den eksisterende forvaltningsplanen for Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark kapittel 4.4.8 står følgende tilråding: "*Stort sett er ikke den ferdsel som foregår i grottene i dag til skade eller i strid med verneformålet. Fylkesmannen stiller seg likevel positiv til sikring av enkelte spesielt sårbare grotter, og kan dersom hensynet til verneverdien tilsier det, innføre ferdselsrestriksjoner eller forby ferdsel i grotter.*" I kapittel 5.2 punkt 24 står [følgende arbeidsoppgaver vil bli aktuelle]: "*Legge restriksjoner på ferdsel i grottene dersom det blir nødvendig ut fra hensynet til verneformålene.*" NGF ønsker at tilsvarende tilråding kommer med verneforskrift/forvaltningsplan for Breheimen-Mørkrisdalen.

Grottemiljøer over hele verden har anerkjent følgende regler for skånsom ferdsel i grotter:

- *Ta ingenting – bare bilder.*
- *Etterlat ingenting – bare fotavtrykk (og knapt nok det).*
- *Slå ikke i hjel noen ting – bare tid.*

NGF ønsker at intensjonene i disse reglene blir innarbeidet i vernebestemmelsene. Vi må imidlertid innrømme at reglene ikke etterleves absolutt. Det er f.eks. alminnelig akseptert å etterlate tau og slynger og annet utstyr til senere bruk for seg selv og andre. Dette er ikke noe problem hvis "senere bruk" er en ny tur 14 dager senere hvor alt blir tatt ut. Annerledes blir det hvis utstyret etterlates på ubestemt tid uten bestemte planer for når og av hvem det skal fjernes, da risikerer man at utstyret blir liggende for til slutt å ende opp som søppel. Innsetting av bolter gir små permanente merker i fjellet. Det er også vanlig at man under oppmåling av grotter markerer enkelte målepunkt slik at merket blir stående i årevis. Dette er imidlertid sjelden ansett som noe problem, NGF mener dessuten at vernebestemmelsene bør inneholde generell dispensasjon for mindre, nødvendige tiltak som følge av vitenskapelig arbeid (f.eks. markering av målepunkt i forbindelse med oppmåling). I trange og svært sårbare grotter bør det vurderes forbud mot bruk av karbidflamme, slik det er visse steder i England. Avføring fra mennesker anses som forsøpling og er uønsket selv om det graves ned, og bør ikke aksepteres i grotter.

NGF mener det i tillegg til generelle vernebestemmelser som gjelder alle grotter innenfor verneområdet, må kunne gis spesielle vernebestemmelser tilpasset de mest verdifulle grottene. Vi tenker her bl.a. på bestemmelser som vil begrense ferdselen i enkelte, spesifiserte grotter, jfr. vedtaket på NGFs årsmøte i 1992.

Det er meget sannsynlig at det senere vil bli oppdaget nye grotter der det vil være nødvendig med særskilte vernebestemmelser, som foreslått i avsnittet ovenfor. Det kan også oppstå situasjoner hvor det er behov for umiddelbare, strengere tiltak ut over generelle og spesielle bestemmelser for å beskytte kjente grotter. Vi mener derfor at verneforskriften må gi myndighetene anledning til å i ettertid sette i verk midlertidige tiltak, om nødvendig å stenge en grotte fysisk, jfr. vedtaket på NGFs årsmøte i 1992.

Det vil også være en fordel om bestemmelsene inneholder en anmodning om at rapporter eller notater om nye grotte- og karstregistreringer innen verneområdet sendes forvaltningsmyndigheten.

Forhold som gjør norske grotter verneverdige.

Karst og ikke minst grotter er meget sårbare og representerer både estetiske og forskningsmessige verdier, se nedenfor. Verdiene i grottene kan bli skadet/ødelagt både av souvenirjegere, industri- eller utbyggingsvirksomhet eller ren og skjær vandalisme.

Nedenfor beskrives 5 av de forhold som gjør norske grotter verneverdige:

1. Grotter inneholder mange spesielle geologiske forekomster, som ofte er unike for grotter. Her nevnes dryppstein, månemelk (et såkalt "halvorganisk" og osteaktig stoff), vannroderte steiner, vannroderte fjellvegger m.v. Disse har det ofte tatt flere tusen år å danne, samtidig er de ofte meget lette å ødelegge.
2. Forskning har vist at grotter er unike databaser for kunnskap om hvordan klima, fauna, flora og isbreer har utviklet seg i Norge (og i andre land) gjennom de siste millioner år. Denne kunnskapen kan tilegnes fra i hovedsak 2 kilder: Ved studier av sedimenter og andre levninger i grottene og ved å studere alderen på speleothemer (dryppstein) i grottene.
 - A. Det er meget vanskelig å finne sedimenter på landoverflaten i Norge som er eldre enn siste istid. Bare på meget beskyttede steder og der hvor iserosjonen har vært liten, f.eks. i grotter, har det vært mulig for eldre sedimenter å bli bevart frem til vår tid. Et godt eksempel på dette er isbjørnknoklene som ble funnet i ei grotte i Kjølpsvik i 1991, se fotokopi fra Nordlands Framtid lørdag 8. januar 1994. Disse knoklene har siden blitt datert til å være 115.000 år gamle. Et annet eksempel på historiske funn i grotter er den 2900 år gamle bålplassen som i 1994 ble funnet i ei grotte i Ofoten-området, se kopi av artikkel i Aftenposten 20.05.1996.
 - B. Studier av en fossil dryppstein fra Rana (datert til ca ½ million år vha. den såkalte Uran-serie dateringsmetoden) har fortalt oss at vi hadde tre på hverandre følgende varme perioder (mellomistider) hvor det var furu- og bjørkeskog under klimabetingelser som til dels var bedre enn i dag.
3. Mange grotter har med sitt absolutte mørke og ofte lave energitilgang utviklet spesielle økosystemer. De norske hule-økosystemene er foreløpig lite undersøkt. Vi kan forvente at disse økosystemene, små og store, kjente og ukjente, vil være svært følsomme for forstyrrelser.
4. Mange grotter har blitt brukt til gravkamre og inneholder dermed store arkeologiske verdier. Et eksempel på dette er Daumannshola på Fauske, se kopi av artikkel fra Norsk Grotteblad nr. 34.
5. Selve eksistensen av grotter, deres beliggenhet og retning m.v. kan gi mye informasjon om tidligere tiders klima og istider. Slik informasjon er vanskelig å få fra andre kilder. Dette gjør at selve området der det finnes grotter er verneverdig i seg selv.

Norsk Grotteforbunds uttalelse/innspill til verneplanarbeidet for Breheimen-Mørkrisdalen.

Fordi det finnes så få grotter i Sør-Norge er grottene i Dummdalen et av de få stedene i Sør-Norge der man kan ha håp om å finne sedimenter og andre levninger fra mellomistidene, jfr. pkt. 2 under *Forhold som gjør norske grotter verneverdige* ovenfor. Dette gjør grottene i Dummdalen ekstra verneverdige. Videre kan grottene i Dummdalen gjennom sin beliggenhet og retning gi mye informasjon om tidligere tiders klima og istider som kan være vanskelig å få fra andre kilder, jfr. punkt 5 ovenfor.

På grunnlag av det ovenforstående gir Norsk Grotteforbund følgende uttalelse når det gjelder innholdet i de nye verneforskriftene og forvaltningsplanene:

- 1. NGF mener at grottene i Dummdalen må gis et spesielt vern. Som nevnt kan grotter inneholde sedimenter og andre levninger fra tidligere mellomistider og grotter kan gi mye informasjon om tidligere tiders klima og istider. Fordi det finnes så få grotter i Sør-Norge er grottene i Dummdalen et av de få kildene i Sør-Norge for slik informasjon.**
- 2. NGF mener at det i forbindelse med verneplanarbeidet trengs en fullstendig kartlegging og undersøkelse av grotte- og karstforekomstene i Dummdalen og ev. andre steder innenfor det foreslåtte verneområdet. Vi oppfordrer til at slike undersøkelser blir gjennomført sommeren 2006.**
- 3. NGF mener at verneforskriftene må inneholde generelle bestemmelser for alle karstforekomster og alle kjente og ukjente grotter innenfor verneområdet. Bestemmelsene må gjelde både inne i selve grotta, i åpningen og i området utenfor som det er naturlig å se sammen med grotta. Bl.a. bør følgende allment anerkjente regler for skånsom ferdsel i grotter innarbeides i vernebestemmelsene:**
 - Ta ingenting – bare bilder.*
 - Etterlat ingenting – bare fotavtrykk (og knapt nok det).*
 - Slå ikke i hjel noen ting – bare tid.*
- 4. NGF mener at verneforskriftene må inneholde spesielle bestemmelser for de mest verdifulle og sårbare grottene i området. Bestemmelsene må bl.a. inneholde muligheten for å regulere eller begrense ferdselen i grottene for å hindre slitasje og forsøpling. Verneforskriften må inneholde muligheten for å om nødvendig forby all ferdsel og/eller stenge grotta fysisk i påvente av en egen verneplan for grotter.**
- 5. NGF mener at vernebestemmelsene må gi myndighetene mulighet til å i ettertid iverksette midlertidige eller permanente tiltak for å beskytte nyoppdagede forekomster eller iverksette strengere tiltak i kjente, sårbare grotter Verneforskriften må inneholde muligheten for å om nødvendig forby all ferdsel og/eller stenge grotta fysisk i påvente av en egen verneplan for grotter.**

Avsluttende merknader.

NGF oppfordrer Fylkesmannen i Oppland v/Miljøvernavdelingen og Fylkesmannen i Sogn og Fjordane v/Miljøvernavdelingen til alltid å være oppmerksom på og ta hensyn til grotter og de verdier de representerer, i sitt arbeid. Vi vil også oppfordre Fylkesmennene til å ta initiativ til å få utarbeidet en verneplan for grotter. Dette er noe NGF har ivret for lenge, jfr. bl.a. vedtaket på årsmøtet i Norsk Grotteforbund i 1992.

Alle formelle henvendelser bør sendes til Norsk Grotteforbund. Norsk Grotteforbunds adresse er: **Postboks 1301, N-8602 MO** og det er denne adressen som bør stå i registeret deres. I en løpende prosess, kan dere imidlertid henvende dere direkte til undertegnede når det er mest praktisk: *Anders Westlund, Hellmyrbruddet 35, 8011 Bodø, epost: goj-aw@bodo.online.no*.

Med vennlig hilsen

Anders Westlund
Nestleder i Norsk Grotteforbund

Vedlegg:

1. Artikkelen *Nye grotter i Dummdalen* fra Norsk Grotteblad nr. 3-4 1977. Av: Ulv Holbye.
2. *An Introduction to the Caves and Karst of Dummdalen*. Av: John E. Mylroie og Stein-Erik Lauritzen.
3. Kart som viser berggrunnsgeologien i Dummdalen. Kilde: www.geonorge.no.
4. *Forvaltning av karst i Norge sett fra forskerens synspunkt*. Av: Stein-Erik Lauritzen.
5. Kopi fra Nordlands Framtid lørdag 8. januar 1994 om 115 000 år gamle bjørneknokler i ei grotte i Tysfjord.
6. Kopi fra Aftenposten 20.05.1996 om en 2900 år gammel bål plass som i 1994 ble funnet i ei grotte i Ofoten-området.
7. Kopi av artikkel fra Norsk Grotteblad nr. 34 om Daumannshola på Fauske.
8. Kopi av vedtak 6 fra NGFs årsmøte i 1992 (kopiert fra Norsk Grotteblad nr. 25).